

Hermes Trismegistos, Corpus hermeticum

Banić-Pajnić, Erna

Source / Izvornik: **Prolegomena : Časopis za filozofiju, 2005, 4, 113 - 116**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:224323>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-08-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

Štoviše, s obzirom da glavnina autorskoga dijela knjige nije na zadovoljavajućoj razini, kao što smo pokazali, spomenuti postupak recenzenta-autora i nakladnika još je problematičniji jer navodi na pomisao da je bio promišljen. Na koncu, s obzirom na to da je ovdje državljanin jedne zemlje u svojstvu recenzenta izravno utjecao na odluku da se novcem poreznih obveznika druge zemlje tiska njegov slab autorski uradak, Zoreov postupak zaslužuje osudu. Pitamo se bi li sličan postupak hrvatskog recenzenta-autora prošao u Sloveniji.

Pavel Gregorić

*Odsjek za filozofiju
Filozofski fakultet u Zagrebu
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
pavel_gregoric@yahoo.com*

Hermes Trismegistos, *Corpus hermeticum*, preveo Jurica Medved, CID-nova, Zagreb 2004, 136 str.

Corpus hermeticum zbirka je od četrnaest odnosno osamnaest (ovisno o izdanju) filozofijsko-teologijskih traktata pripisivanih legendarnom Hermesu Trismegistu. Interes za tu zbirku traktata izvorno pisanih na grčkom raste naročito nakon 1945. godine i otkrića zbirke rukopisa u Nag Hammadiju u Egiptu. Zajedno s čitavim nizom apokrifnih evanđelja nađeni su u Nag Hammadiju i neki od hermetičkih traktata. Kako je posljednjih desetljeća porastao interes za gnozu i gnosticizam (napose u SAD-u; ma koliko bilo zanimljivo istražiti motive tog intenziviranog interesa, ovdje se u to pitanje ne možemo upuštati), tako je rastao interes i za tu zbirku rukopisa iz koje se većina traktata može uvjetno podvesti pod to određenje. Premda različiti tumači različito datiraju hermetičke spise, većina se slaže s tim da spisi nastaju u razdoblju posljednja dva stoljeća stare i u prva tri stoljeća nove ere. *Corpus hermeticum* datira se najčešće u drugo i treće stoljeće nove ere. Hermetičke spise, osim *Corpus hermeticuma*, čine još latinski tekst *Asclepius* (prijevod s grčkog) te Stobejevi fragmenti odnosno njegov *Anthologium*. To je ujedno ono što se uobičajilo nazivati “učenim hermetizmom” (naspram skupini spisa astrologijsko-iatromatematičko-alkemijsko-magijskog značaja koja se označava kao zbirka spisa “popularnog” hermetizma).

Najznačajnija su pitanja vezana uz tu skupinu spisa pitanje radi li se u njima o specifičnoj modifikaciji grčkog mišljenja (A. J. Festugière npr. nalazi korijene hermetičkih učenja u Platonovim djelima) ili utjecaju istočnjačkih kultova i misterijskih religija na grčku misao odnosno “heleniziranju učenja egipatskih svećenika”, pitanje međusobnog odnosa tih spisa sa suvremenim

kršćanskim naučavanjem, pitanje odnosa gnoze i hermetičkih spisa spram suvremene novoplatoničke filozofije itd.

Suvremeno je istraživanje zbirke hermetičkih traktata, međutim, i prije spomenutog otkrića, tridesetih godina dvadesetog stoljeća inicirao Paul Oskar Kristeller, jedan od najznačajnijih istraživača renesansne filozofije. Baveći se jednim od najutjecajnijih renesansnih filozofa, Marsilijem Ficinom, Kristeller uočava zanimljivu činjenicu. Od svih Ficinovih prijevoda, naime (a poznato je da je na latinski preveo čitavog Platona i djela većine novoplatoničkih filozofa), najizdavaniji su bili upravo hermetički spisi, koji su u razdoblju do sredine 17. stoljeća doživjeli dvadesetak izdanja. Kristellera koji prvi uočava značenje recepcije ovih spisa u renesansi u istraživanju hermetičkih spisa slijedi nekolicina talijanskih (E. Garin, C. Vasoli, P. Zambelli npr.) te engleskih i američkih (F. A. Yates, W. Shumaker, D. P. Walker) povjesničara filozofije posvećujući svoja djela napose recepciji tih spisa u pojedinim renesansnih filozofa.

Najpoznatija izdanja hermetičkih spisa su ono Marsilia Ficina iz 1471, izdanje Turnebusa iz 1554, izdanje koje objavljuje Flussas iz 1574, izdanje Hanibala Rosselija iz 1585–1590, te Petrićevo iz 1591. Od modernih izdanja hermetičkih spisa treba napose istaknuti ono W. Scotta objavljeno 1924. U godinama od 1945–1954. J. A. Festugière izdaje zajedno s A. D. Nockom najpotpunije izdanje spisa (*Corpus hermeticum*, *Asclepius* i *Stobejevi fragmenti*) s francuskim prijevodom i bilješkama te uvodima u pojedine traktate A. J. Festugièrea te usto četiri knjige komentara.

U nas je o tim spisima pisano malo i to uglavnom uzgredno, u tekstovima autora koji se bave renesansnom filozofijom, a svagda u vezi s nekom drugom temom. Koliko je autorici ovog prikaza poznato nitko osim nje nije dosad izričito tematizirao tu temu. U knjizi *Smisao i značenje Hermesove objave: uloga elemenata hermetičke filozofije u djelima hrvatskih renesansnih filozofa*, koju je 1989. objavio Globus iz Zagreba u suradnji s Institutom za filozofiju, u "Dodatku" je izložen kratak sadržaj hermetičkih traktata, ali ne i prijevod tekstova. Napose s obzirom na intenziviran interes za ovu zbirku traktata u novije vrijeme zamjetno je bilo nepostojanje prijevoda ovih tekstova. Čini se da je taj nedostatak sada uklonjen, jer je nakladnička kuća CID-nova iz Zagreba 2004. izdala knjigu *Hermes Trismegistos Corpus hermeticum* (u biblioteci "Tragovi"). No je li nedostatak uistinu uklonjen?

Ova izdavačka kuća specijalizirala se za izdavanje djela s aktualnom tematikom (mitologijskom, filozofijskom, religijskom i povijesnom), no čini se, namijenjenih više široj čitalačkoj publici, negoli uskom znanstvenom krugu. I u ovom konkretnom projektu izdavanja hermetičkih traktata očito je da se ne radi o izdanju s prevelikim znanstvenim pretenzijama.

Prijevod hermetičkih traktata (u ovom izdanju radi se o 17 traktata) rađen je prema engleskom prijevodu, a potpisuje ga Jurica Medved. Nažalost nije naznačeno prema kojem je engleskom izdanju ovaj prijevod rađen (u impresumu stoji samo "Prema: *Corpus hermeticum*"). (Samo usput neka

bude spomenuto: dok u impresumu uredno stoji “Djelo se pripisivalo Hermesu Trismegistosu; autorstvo nije utvrđeno”, na koricama Hermes Trismegistos figurira kao autor spisa).

Uvodni tekst je nepotpisan pa nije jasno tko ga piše (je li i on dio prevedenog teksta). U tom uvodnom dijelu donijete su neke temeljne i korisne informacije u vezi s hermetičkim traktatima (o ponovnom otkriću, o starosti spisa, o recepciji, o atribuciji te o samom Hermesu Trismegistu). No očito je da je autor uvoda (ma tko to bio) orijentiran isključivo na anglosaksonska izdanja i autore na koje se referira pri iznošenju stavova o spisima (nažalost nigdje ne nalazimo potpune bibliografske podatke!). Pritom su posve zanezareni na početku ovog prikaza navedeni autori koji od sredine 20. stoljeća pišu o spisima i znatno doprinose njihovoj popularnosti i istraženosti. Tako se dobiva nepotpuna i, štoviše, kriva informacija o recepciji spisa. O tome da je taj uvodni dio najvjerojatnije prijevod s engleskog izvornika govore i imena autora koja uvodničar spominje, a koja donosi u (djelomice) engleskoj verziji (npr. Nicholas Cusanus!).

Prijevod nažalost nije opremljen znanstvenim aparatom. Tako nema indeksa, nije navedena ni primarna ni sekundarna literatura, nema komentara, a uz tekst se donose tek najšturije bilješke koje zapravo samo upućuju na to kako su pojedini termini dani u izvorniku itd.

O vrijednosti pak informacija što ih dobivamo u uvodnom dijelu govori i činjenica da ondje stoji: “Crkveni oci nikada nisu osudili ova pisanja. Čak su hermetičke knjige tiskane u Ferrari 1593. godine, a izdavač je bio kardinal Patrizzi. On savjetuje da ovi radovi trebaju nadomjestiti Aristotela kao bazu kršćanske filozofije i da se trebaju proučavati u samostanima i na učilištima. U jednom trenutku izgledalo je da hermetička učenja mogu zamijeniti aristotelovsku teologiju Tome Akvinskog kao normativnu doktrinu katoličke crkve” (str. 8). Ako uvod i jest dio prijevoda s engleskog, urednik je bio dužan u bilješci ispod teksta upozoriti na podatak koji navodi na potpuno krivu interpretaciju. Kako nigdje nisam naišla na podatak da bi neki kardinal Patrizzi izdao hermetičke spise, a poznato je, da je jedno značajno izdanje hermetičkih spisa priredio Frane Petrić (Petriš, Patritius, Patricius, *Patrizzi*), čini se da se ovdje ipak radi upravo o Petriću – Patrizziju. To se može zaključiti iz drugog dijela navoda koje ističe upravo Petrićeve stavove u vezi s hermetičkim spisima (on, naime, u posveti *Nove sveopće filozofije* papi Grguru XIV. posvećuje pet pobožnih filozofija, a među njima i “egipatsku Hermesu Trismegista”, te preporuča papi da ove knjige u samostanskim školama i svim gimnazijama zamijene Aristotelovu filozofiju). Petrićevo izdanje spisa poznato je po tome što ono ispravlja neke greške Ficinova izdanja (on, naime, ispravno samo prvi traktat *Corpusa* naslovljava s *Poimandres*, dok izdanja prije njega tako naslovljavu čitav *Corpus*). Inače, Petrićeva je *Nova sveopća filozofija* (a u njenom Dodatku u izdanju iz 1591. / drugo je izdanje iz 1593! / Petrić donosi tekstove *Corpusa* i *Asklepija* te Stobejeve fragmente; doduše spisi Dodatka objavljeni su onda i 1593, ali u Hamburgu

kao *Magia philosophica hoc est Zoroaster et eius CCCXX Oracula Chaldaica*) dospjela na indeks zabranjenih knjiga upravo zbog njegova predimenzioniranja značenja hermetičkih spisa i Hermesa Trismegista (o čemu je dosad u domaćoj periodici objavljeno nekoliko radova). No to ponovno upozorava na pojavu koja u posljednje vrijeme u nas postaje pravilo: nepoznavanje onoga što je ranije o određenoj temi ili misliocu napisano na hrvatskom jeziku.

O nepreciznosti i netočnosti, koja je rezultat nepoznavanja stvari o kojima se piše (ili koje se prevode!) od strane autora uvodnog dijela govori i sljedeći navod iz uvoda: “Prijevod Waltera Scotta iz prve polovine 20. stoljeća iskrivljuje tekst, a znanstvenici poput *Dame Frances Yatesa* smatraju ga bezvrijednim”. (str. 27, kurziv E. B.-P.). Radi se o poznatoj engleskoj povjesničarki filozofije, suradnici Warburgova instituta Frances Ameliji Yates, koja je među prvima upozorila na značenje hermetičkih spisa za renesansnu filozofijsku misao, što je pokušala oprimiti na analizi djela Giordana Bruna (u knjizi *Giordano Bruno and the Hermetic Tradition*, London 1964).

U uvodnom je dijelu isto tako nedostavno pojašnjena distinkcija između termina “hermetizam” i “hermeticizam” koji se rabe kao oznaka hermetičkih spisa.

Tek nekoliko riječi o samom prijevodu: Na samom početku *Poimandra* u ovom prijevodu stoji: “Jednom kada je moj um meditirao o stvarima kakve jesu...” U grčkom izvorniku stoji: *ennoias moi pote genomenes peri ton onton*, dakle radi se o “razmišljanju o bićima”, a to “o bićima” i kasnije u ovom prijevodu prevedeno je sa “stvari kakve jesu”. Termin *gnosis* npr. koji se u tekstu vrlo često pojavljuje *bez pojašnjenja* prevodi se kao “znanje”.

U bilješci 2 na strani 29. npr. stoji: “Um se može (!) prevesti i kao *Nous*” itd. No opaske vezane uz prijevod zapravo sve potpadaju pod gore naznačenu primjedbu o predlošku s kojeg je prijevod rađen pa se na tome ne bih dulje zadržavala. Naravno, kao i uvijek kad se radi o prijevodu moglo bi se nadugačko diskutirati o pojedinim rješenjima (koliko je npr. opravdano *demiourgos Nous* prevoditi s “Oblikovni Um” itd.).

Napokon, i povodom ovog prijevoda umjesto zaključka nameće se dilema: je li bolje imati bilo kakav ili nikakav prijevod? Izlišno je napominjati koliko je, kad se jedno djelo po prvi puta javlja u jednom jeziku, značajno da informacija o njemu bude što potpunija i nadasve točna. Premda je očito da je CID-nova ušla u ovaj projekt s popularizatorskim nakanama, pitanje je koliko ovakva izdanja doista doprinose čak i popularizaciji određenog teksta, ako je informacija koju pružaju nepotpuna i štoviše djelomice i kriva.

Erna Banić-Pajnić

Institut za filozofiju

Ulica grada Vukovara 54, HR-10000 Zagreb

erna.bp@elpo.hr